

מרד הטוארג

מאת: ד"ר חניתה עשתאי

הראיון עם מיכאל שטוהרנברג נערך בביתו בפריז. עד היום הוא ויהודית אשתו דואגים לאנשים משבט ה"טוארג" הנזקקים לטיפולים רפואיים בצרפת. בתקופת המרד החזיקו בני הזוג בדירתם משדר בו קיבלו ידיעות מהמורדים אותם הפיצו בכלי התקשורת במערב.

מיכאל שטוהרנברג סופר ועיתונאי כתב של ירחון "גיאוו" ממשיך לפעול למען המאבק הרעיוני - פוליטי בו החל חברו הקרוב מנו דייק (Mano Dayak).

מנו דייק בן שבט הטוארג - "נסיד החול" כפי שכונה בסרט הוליוודי שהתבסס על תולדותיו, נולד בשנת 1949 בדרום מרכז סהרה למד בתיכון של אגדס בירת ניז'ר נסע לארה"ב שם סיים תואר שני באנתרופולוגיה ודוקטורט במחלקה ליחסים בינלאומיים בסורבון.

גברים ונשים לא עמדו בפני חינו הרב. מארח נדיב, שהתמצא בחידושים הטכנולוגיים החדשים ביותר. רכב על גמל באותה מיומנות בה התראיין לטלוויזיה. איש חברה שהתמזג במסיבת קוקטייל של דיפלומטים. ידע אנגלית וצרפתית על בוריין ודיבר בשפת טמשאק השפה הטוארגית העתיקה אותה טרח לשמר בכתב.

לטענתו פלישת צרפת לאפריקה הפכה את הטוארג משבט נוודים מבוסס וגאה לשבט נרדף. הצרפתים כיבדו והעדיפו את אנשי הטוארג על פני האפריקנים השחורים הם שערערו את מרקם היחסים בינם לבין אוכלוסיית ניז'ר.

מרגע שהקולוניאליסטים הצרפתים עזבו החלו החיילים הניז'רים לנקום ולטבוח בטוארג. ערבים מאלג'יר בזזו את יבוליהם ואת קניינם ורבים מבני השבט הפכו לשכירי חרב – "הישומארים" (שומאר משמע מובטל בצרפתית).

בתחילת שנות השבעים, חזר מנו דייק מפריז לאגדס עם אודיל אשתו הצרפתייה והקימו סוכנות נסיעות "טימת" שהפכה מוקד משיכה לטיילים מהמערב.

בג'יפיים הסיע חדישים דייק את המבקרים אל בני שבטו. שם בהרים בבתים עשויים מעץ ובז, סביב אוכל ביתי הקסים דייק את האורחים בסיפוריו על התושבים הקדומים ביותר במדבר צפון אפריקה שמאות שנים היו השליטים הבלתי מעוררים בסהרה.

בין השנים 1984-1985 הבצורת והרעב דחקו את אנשי השבט בחיפוש אחר מקורות מחייה. הם נהרו מניז'ר לאלג'יריה שגירשה אותם מגבולה. עשרים אלף פליטים משבט ה"טוארג" נלקחו על ידי הניז'רים למקום נידח ושוכנו במחנה מגודר. הניז'רים קיבלו כסף רב עבורם ממקורות סיוע מערביים אולם הסוכר והמזון נסחרו בשוק השחור ואליהם לא הגיע דבר.

בשנת 1990 התפתח ריב במחנה בין צעירי הטוארג ושוטר ממשטרת השחורים שפקחו עליהם. הצעירים חטפו אקדח שלוף מידי אחד השוטרים והרגו אותו. ממשלת ניז'ר שלחה תגבורת צבאית ובמהומות שהתלקחו נהרגו אלפיים מבני שבט הטוארג. הצבא לא הסתפק בטבח והרעיל את הבארות. בלא מים התפזרו יתר הפליטים לכל עבר חסרי כל חסרי הגנה.

עד אז דייק האמין בהשגת המטרות הפוליטיות באמצעות דיאלוג כפי שהתקיים בהיסטוריה המשותפת של הטוארג ותושבי ניז'ר. הוא היה אזרח צרפתי מכוח נישואיו ויכול היה לוותר על המאבק בניז'ר ולחיות חיים שלווים. אך השמועות על הטבח לא נתנו לו מנוח. הוא נסע לניאמי להתלונן בפני אנשי הממשל הניז'רי אך הם הכחישו את המקרה. הלך לשגרירות הצרפתית שם אמרו לו שהם לא יודעים דבר. בשני המקומות ייעצו למנו דייק לחזור ולהתרכז בעסקי התיירות שלו.

הוא לא הצליח לאמת את השמועות הסתובב זועף ומתוסכל מנסיונות הטיוח של השלטונות. יום אחד הגיע למשרדו קשיש שכיתת רגליו ממחנה הפליטים. סיפר לדייק בשפת ה"טמאשק" על הטבח. לפתע קרע את כיסוי הבד הכחול שעטף את פניו, דמעות זלגו מעיניו.

בתרבות ה"טוארג", לקריעת הרעלה של גבר מפניו יש משמעות אחת ויחידה -איבוד הכבוד העצמי. בכי של גבר בפני זולתו משמעו- איבוד הבושה. קריעת הרעלה וחשיפת הרגשות בפומבי של הגבר הזקן משבטו הכריעו את מנו דייק. הוא החליט להצטרף למורדים והפך למנהיגם. הוא לא דרש אוטונומיה או ריבונות אלא הקמת רפובליקה פדרלית בה ישולבו אנשי הטוארג. ביקש רפורמות שייטיבו עם בני השבט החיים בצפון המדינה; ייצוג הולם בממשל ובצבא, הכרה בזכותם השוויונית לחינוך ולשירותי בריאות והבטחת ביטחונם הפיזי והכלכלי בדרום מערב סהרה.

דייק נסע לצרפת לעורר את המערב למען המאבק שכן איש בעולם לא ידע על המרד. בהעדרו סגר הצבא הניז'רי את סוכנות התיירות "טימת" ומנו דייק הפך בן לילה לחסר כל. חבריו במערב בראשם מיכאל שטוהרנברג התגייסו לסייע למורדים במערכת התעמולה. אנשי תקשורת, קולנוע ופיננסים אירופאים ואמריקאים תמכו בהפצה ובמימון המאבק. עד מהרה היה דייק ברשימה השחורה של הממשל הניז'רי שהציג את ה"טוארג" כטרוריסטים גזענים, ליבה את שנאת השחורים שהיו בעבר עבדים בשדותיהם. הניז'רים האמינו שאם יחסלו את דייק ישרור שקט.

צרפת התקשתה לישר קו עם ניז'ר בהחרמתו של דייק. קשריו עם בעלי השפעה והפופולאריות שלו בקרב אנשי התקשורת הצרפתית גרמה לשלטונות לדבר בשני קולות; הגרסה הרשמית הציגה אותו כעושה צרות ואת הטוארג כשבט אליטיסטי קטן הדורש זכויות יתר ורוצה לשמר את כוחו. אולם באופן בלתי רשמי תמכו הצרפתים בדייק ובמורדיו. הם הניחו שדייק אדם רציונאלי ודרכו הם שולטים במורדים.

כשדייק הצליח -בסופו של דבר - להשיג הסכם שלום ועמד לחתום עליו עם ממשלת ניז'ר התרסק מטוס הססנה וארבעת נוסעיו נהרגו.

המומים ממותו של מנהיגם חזרו המורדים אל הבדידות ואל אי הוודאות אותה הם מורישים לבניהם.

מיכאל שטוהרנברג היה עד למלחמתם של המורדים לא רק באויב הניז'רי אלא באויב לוגיסטי מפוקפק לא פחות- אקלים המדבר.

בלוויית הצלם פסקל מטר -שב מיכאל אל שבטי הברברים לראות כיצד הם מתקיימים ואיך הם מתפרנסים עכשיו. בספרו "סהרה כלכלת הכלום הוא מתאר חיים שלמים. מסתבר כי חרף מצוקותיהם הנוודים לא ימירו את המדבר בבתיים בעיר או משרות בטוחות המשולים בעיניהם לבית כלא.

המידע ממרכז המהגרים האפריקאים בלונדון מאשש סברה זאת שכן מבין כל האפריקנים הנסים לאירופה לא תמצא אפילו נווד אחד.